

Traduccions del català a l'irlandès i de l'irlandès al català¹

Tomás Mac Síomóin

Escriptor i periodista irlandès
tomasmacs@yahoo.es

Albert Branchadell

Universitat Autònoma de Barcelona
Albert.Branchadell@uab.cat

Resum

La relació entre el català i l'irlandès es caracteritza per l'escassetat d'obres traduïdes d'una llengua a l'altra. Aquest article presenta les obres catalanes traduïdes a l'irlandès i, després de constatar que no hi ha cap obra traduïda directament de l'irlandès al català, glossa les traduccions indirectes (publicades i no publicades) de què tenen coneixement els autors.

Paraules clau: Traducció literària, català i irlandès.

Abstract

The relationship between Catalan and Irish is characterized by the paucity of works translated from one language into the other. This paper presents the Catalan works translated into Irish and, after realizing that there is no work directly translated from Irish into Catalan, it comments on the indirect translations (published and unpublished) that the authors are aware of.

Key words: literary translation, Catalan, Irish.

Sumari

Introducció

Bibliografia

1. Traduccions del català a l'irlandès

Apèndix

2 Traduccions de l'irlandès al català

-
1. Tomás Mac Síomóin voldria donar les gràcies a Eiléan Ní Chuilleanáin, Aindrias O'Cathasaigh i Pearse Hutchinson per la seva ajuda en la preparació d'aquest article. Albert Branchadell voldria fer el mateix amb Anna-Maria Corredor, Carl Mac Gabhann, Seán Golden, Jordi Manent, Francesc Parcerisas, Iolanda Pelegrí, Jaume Vallcorba i Joan Viñals. El text ha estat parcialment traduït del castellà per Sílvia Fernández Baños, que rep l'agraïment de tots dos autors.

Introducció

Si féssim cas de l'Index Translationum, aquest article no existiria. Del català a l'irlandès, el buscador troba 0 traduccions; de l'irlandès al català, 0 traduccions novament. Per sort, el món no s'acaba a l'Index Translationum, i encara que siguin molt pocs casos *hi ha* traduccions en totes dues direccions, que repassarem tot seguit. Malgrat el corrent de simpatia que Irlanda va despertar en Catalunya en els anys previs a la independència (no tenim proves d'una simpatia recíproca), l'irlandès és una llengua desconeguda a Catalunya, que d'acord amb les nostres informacions només s'ensenya ocasionalment en una acadèmia privada de Barcelona (Dublin School); per contra, a la Universitat de Cork hi ha un lectorat de català i s'imparteixen habitualment dues assignatures de llengua, que el curs 2006-2007 van acollir una desena d'estudiants.

1. Traduccions del català a l'irlandès

Aquesta secció sobre les traduccions publicades fins ara del català a l'irlandès és necessàriament breu; d'exemples concrets n'hi ha pocs. La majoria de parlants de l'irlandès poden llegir l'anglès amb facilitat, fet que ha generat la tendència a suprimir la producció literària en irlandès, sobretot pel que fa a traduccions de llengües estrangeres. En són un exemple el reduït nombre de traduccions del català a l'irlandès conegudes, incloses a la bibliografia, i que convé discutir tot seguit sota els tres enunciats següents:

1. Missatge de solidaritat amb els independentistes irlandesos per part de l'Associació d'estudiants de la Universitat de Barcelona, 1920.
2. Poemes traduïts per Pearse Hutchinson.
3. Traducció d'una novel·la de Víctor Mora, 2002.

1.1. Missatge de solidaritat

Comencem en aquest punt amb un misteri i una hipòtesi. Aquest missatge de solidaritat es tracta, concretament, d'un missatge escrit en català i en gaèlic irlandès que l'Associació d'estudiants de la Universitat de Barcelona (Cumann Mac-léighinn na hOllsgoile, Barcelona) va enviar al president del *College* de Dublín de la Universitat Nacional d'Irlanda, el Dr. O'Cobhthaigh. La carta expressava la solidaritat dels estudiants amb el poble irlandès, aleshores involucrat en la guerra de la independència contra Gran Bretanya, així com el rebuig cap a la brutalitat de les forces d'ocupació, que al missatge anomenaven «els assassins d'Anglaterra».

La versió irlandesa del missatge, signada per Jemas Carces, Luis Miro Parellucia i Ferran Cinto Canels (*sic*), es va publicar el 25 de desembre de 1920 a *Misneach* (Coratge), una revista que defensava la causa de la independència d'Irlanda. Paral·lelament en diversos diaris irlandesos va aparèixer una traducció del missatge a l'anglès.

La voluntat d'escriure el missatge va venir determinada pel cas de Caoimhghin de Barra/Kevin Barry, un militant de l'IRA capturat pels britànics que fou torturat i penjat segons les normes de les autoritats britàniques, que mai van admetre la condició de soldat als combatents irlandesos. L'assassinat va tenir una forta resonància internacional ja que de Barra era un estudiant de medicina de només 18 anys, i la gesta solidària dels estudiants catalans fou només un cas entre els centenars que hi va haver procedents de molts altres països. Després d'haver expressat el seu condol al Dr. O'Cobhthaigh, els estudiants catalans declaraven: «És esperançador el fet que un patriota com de Barra hagi passat per les aules de la teva universitat».

Malgrat l'elegància del gaèlic que presenta el text, si es tenen presents els cognoms dels signants costa creure que la versió original hagués estat escrita en gaèlic, tal com s'afirma al preàmbul del missatge. Resulta força més probable pensar que el document va escriure's en català, tot i que fins ara no s'ha aconseguit trobar el que hauria de ser el text original. Si el missatge hagués estat traduït al gaèlic, del possible traductor no en sabem res. Les hipòtesis giren entorn de Seán T. O'Kelly, representant del govern clandestí de la república irlandesa a París i que va enviar el document a Dublín des de França, i —força més probable per l'estil literari del gaèlic— Piaras Béaslaí, el redactor de *Misneach*, un home que ostentava una sòlida base literària. Es desconeix també si el text es devia traduir directament del català o a partir d'una traducció a l'anglès.

1.2. Les traduccions de Pearse Hutchinson

Cal reconèixer Pearse Hutchinson com un dels millors poetes d'Irlanda. Durant la seva vida, llarga i fructífera, ha desplegat i desplega un talent poètic formidable en les dues llengües oficials de la república irlandesa: l'irlandès i l'anglès. És el «pare» de *Cyphers*, la revista de poesia més antiga d'Irlanda, fundada el 1975. El seu entusiasme per la poesia de la Península Ibèrica i d'Itàlia és contagiós, però destaca sobretot l'interès que sent per la poesia catalana, fruit no només de la lectura, sinó també d'una llarga estada a Barcelona des de 1954 i de l'amistat amb un grapat de poetes catalans, entre els quals s'hi troben «clàssics» com Salvador Espriu, Josep Carner, Pere Quart, etc. D'aquesta afició en sortí una obra mestra *Done into English* («Fet a l'anglès»), un recull de traduccions en què hi figuren 17 poetes catalans, des d'un autor anònim del segle XIV fins a Àlex Susanna, el poeta més jove entre els representats.²

Menys conegudes són les excel·lents traduccions que ha fet de poesies catalanes a l'irlandès, consignades a la bibliografia.³ A l'apèndix trobareu dos poemes

2. Pearse Hutchinson, *Done into English, Collected Translations*, Gallery Books, 2003. L'obra només conté les traduccions de l'autor a l'anglès. Els autors catalans inclosos són Roiç de Corella, Joan Maragall, Josep Carner, Josep Sebastià Pons, Joan Salvat Papasseit, Pere Quart, Bartomeu Rosselló Pòrcel, Salvador Espriu, Vicent Andrés Estellés, Blai Bonet, Miquel Martí i Pol, Francesc Vallverdú, Joan Margarit, Francesc Parcerisas i Àlex Susanna.
3. A banda de les traduccions consignades a la bibliografia, Pearse Hutchinson també és autor d'un nombre indeterminat de traduccions (encara?) no publicades.

de Miquel Martí i Pol i Josep Palau i Fabre que Pearse Hutchinson ha disfressat a la irlandesa amb el propòsit d'evidenciar el fet que el viatge entre ambdues llengües (català i irlandès), no és gens fàcil per al traductor.

1.3. Traducció d'una novel·la de Víctor Mora

L'any 2001 Seosamh O'Murchú, cap (Príomh-eagarthóir) de l'editorial An Gúm, va escollir la novel·la d'aventures per a adolescents *El meu cor es diu Àfrica*, de Víctor Mora (el creador del conegut Capitán Trueno), perquè fos traduïda al gaèlic i, a més d'orientar-la a joves en general, pogués utilitzar-se a les escoles de Secundària d'Irlanda. An Gúm, editorial especialitzada en material pedagògic en gaèlic per a les escoles, especialment llibres, forma part del Foras na Gaeilge (Institut del gaèlic), una agència governativa que vetlla per la promoció del gaèlic, una llengua minoritària en un país majoritàriament anglòfon. La novel·la, traduïda per Carl Mac Gabhann, del Departament de Traducció de la UAB, i Tomás Mac Síomóin, escriptor gaèlic resident a Catalunya, es va publicar l'any 2002.

2. Traduccions de l'irlandès al català

Les nostres indagacions no ens han permès establir l'existència de cap traducció *directa* de l'irlandès al català. Sí que n'hem detectat d'indirectes. La Institució de les Lletres Catalanes va organitzar un seminari a Farrera de Pallars en què Miquel DescLOT va treballar amb un grup d'escriptors de literatura juvenil. Un dels participants del seminari era l'escriptor irlandès Gabriel Rosentock, que escriu habitualment en anglès i en irlandès. A banda d'un text conjunt que DescLOT conserva en la seva versió catalana, Rosentock va escriure (en irlandès) 29 haikus que, a partir de la versió anglesa, DescLOT va traduir posteriorment al català. Aquests haikus van aparèixer publicats en una *plaque* al número 37 (setembre de 2003) de la revista *Artlètres* de Castellar del Vallès.

Possiblement, la traducció indirecta més recent publicada a Catalunya és *La vella de Bheara i altres contes populars irlandesos* (Quaderns Crema, 2006), a càrrec d'Anna-Maria Corredor. La raó d'aquesta traducció indirecta és clara: segons Jaume Vallcorba, editor de Quaderns Crema, «no hi ha constància que ningú tradueixi del gaèlic (llegiu *irlandès*) al català». En aquest cas es va optar per utilitzar el francès com a llengua pont per la fiabilitat que oferia la versió francesa: «Els contes irlandesos van ser traduïts al francès per un professor bretó de llengua mare gaèlica (llegiu *irlandesa*). Un traductor, en qualsevol cas, en qui es podia confiar». Cal dir que la traductora catalana d'aquesta antologia, Anna-Maria Corredor, ha teoritzat breument sobre la bondat de la traducció indirecta.⁴

Sens dubte, deuen existir altres traduccions indirectes publicades. Per posar un sol exemple, tenim al davant (no explicarem la raó) una obra titulada *El gran lli-*

4. «El francès: un puente fantástico entre el gaélico y el catalán», dins *La philologie française à la croisée de l'an 2000: panorama littéraire et linguistique*. (M. Serrano et al., ed.). Granada: Univ. de Granada. (vol. II, p. 179-187).

bre dels contes, que conté vuit contes populars irlandesos, algun dels quals podria haver estat redactat originalment en irlandès. En tot cas, *El gran llibre dels contes* és una traducció de l'alemany (*Das große Märchenbuch*). La nòmina de traductors de l'antologia comprèn Montserrat González, Albert Jané, Joan Leita, Josep Miquel Molina, Isabel Negre, Rosa Ricart i Andreu Sotorra, però enlloc no s'especifica quins traductors van traduir quins contes.

També tenim constància de traduccions indirectes de l'irlandès que no han estat publicades. Gràcies a Francesc Parcerisas, antic director de la Institució de les Lletres Catalanes, i a Iolanda Pelegrí, que hi treballa actualment, hem sabut que l'any 1998 la Institució va convidar dos poetes irlandesos, un d'expressió anglesa (Paul Durcan) i un d'expressió irlandesa (Cathal O'Searcaigh). En els seminaris que es van fer amb aquests poetes es van traduir al català nou poemes d'O'Searcaigh, a partir de les versions angleses dels originals irlandesos.

A banda de les traduccions existents (publicades o no), hem de consignar una traducció que estava en curs en el moment de redactar aquest article (estiu de 2007). Es tracta de la premiada novel·la de Tomás Mac Mac Síomóin, *An Tionscadal* («El projecte»), ambientada, per cert, a Catalunya. No hauria de ser l'última.

Bibliografia

1. Missatge de solidaritat

Caoimhghín de Barra - Comh-bhrón o Chatalonia. *Misneach*, Dublín, 25 de desembre de 1920, p. 9.

2. Poemes traduïts per Pearse Hutchinson

ANDRES ESTELLÉS, Vicent. Pobal/ Poble. Serà publicat a *Cyphers* l'any 2007. (Font: *Cant temporal - Obres completes* 5. València: Eliseu Climent, 1980, lch. 154).

ESPRIU, Salvador. Assaig de càntic en el temple/ Iarracht fá Chaintic sa Teampall *Faoistin Bhacach*, Clóchomhar, 1969, lch. a 18) (Font: *La Pell de Brau*, 1960).

MARTÍ I POL, Miquel. Am Nua/ Temps nou *Cyphers* 57, 2004, lch. a 18 (Font: *Els bells camins*, Edicions 62 - Empúries Barcelona, gan data; lch. 33. Primera edició: *Llibres del Mall*. Barcelona: Edicions del Mall, 1987).

PALAU I FABRE, Josep. Cloch /Pedra *Cyphers* 57, lch. a 19 (Fuente: *Poemes de l'alquimista*, 9a ed., 1952-2001).

PALAU I FABRE, Josep. Sol/ Im' Aonar *Cyphers* 61, 2006, lch. a 36 (Font: *Poemes de l'alquimista*, ditto).

TURULL, Toni. De l'amor *Le Cead na Gréine* (Clóchomhar, 1989, lch. a 8) (Font: *Poesia prima*. Barcelona: Edicions 62, 1986. «Els llibres de l'Escorpi». lch. a 54).

3. Novel·la de Víctor Mora

Mo Chroí san Afraic, Víctor Mora (traducció de Carl Mac Gabhann i Tomás Mac Síomóin). Foras na Gaeilge, 2002. (Font: *El meu cor es diu Àfrica*, Víctor Mora. Barcanova, 1996. ISBN: 8448902246).

Apèndix

Temps nou

Aquesta cambra sols parla de tu.

Transcorre el temps i em veig desmesurat
perquè no et tinc, i ja no em sé comprendre
fora dels límits del teu cos.

Fidel la primavera torna als vells pollancs
que ja verdegem.

I és la transparent
quietud d'aquest aire, el que de nou
em confereix la serenor volguda.

Am nua

Fútsa amháin a labhrann an seomra seo.

Imíonn an t-am is mothaím thar fóir mé
toisc gan tusa atáim is gan ionam mé féin a thuiscint
lasmuigh de theoranna do cholainne.

Filleann an t-earrach go dílis ar na seana-phoibleoga
is iad anois ag glasú.

‘Sé ciúineas trédhearcach an aeir seo
a bhronnann as an nua orm
an suaimhneas ‘bhí uaim

Miquel Martí i Pol (1929-2004)

Sol

Estic sol.

Sol en la meva família.

Sol entre els amics —sí, entre els meus amics.

Sol en la meva pàtria sola.

Sol entre les dones —sobretot sol entre les dones.

I una noia està sola dins meu de fa molts anys.

Im' aonar

Im' aonar atáim.

Im' aonar im' theaghlach.

Im' aonar i measc na gcarad — sea, i measc mo charad féin.

Im' aonar im'thír ina h-aonar.

Im' aonar i measc na mban — go mórmhór i measc na mban.

Is le blianta fada anuas tá cailín ina h-aonar laistigh díom.

Josep Palau i Fabre (n. 1917)